

Relleu de cintes estriades**Text: RAÚL ARANDA GONZÁLEZ**

Segles IX-X

Pedra sorrenca

31 x 59 x 12 cm

Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 27.004.

Fons d'Art Diputació de Girona

La peça del Museu d'Art de Girona amb el número de registre 27.004 és un prisma rectangular d'uns 31 cm d'amplada, 12 cm de gruix i uns 59 cm d'alçada. Un dels costats curts i els dos costats llargs són originals, mentre que el segon dels costats curts està fracturat, fet que evidencia que la peça està incompleta. Presenta només una cara decorada amb un entrellaçat format per una cinta amb estria triple tallada a bisell. Encara que la peça no està completa, es conserva una de les parts conclusives de la cinta, on l'entrellaçat tanca en forma ogival molt marcada. Cadascuna de les estries o cordons de la trena mesura entre 2 i 3,5 cm de gruix i la profunditat de la talla varia entre 0,7 i 1,5 cm. La decoració central està delimitada per gruixudes vores laterals, una de les quals considerablement deteriorada.

Mitjançant observació macroscòpica, i amb les precaucions científiques pertinents en espera d'altres analítiques, es pot plantejar que el relleu està elaborat amb pedra sorrenca de Domeny. Es tracta d'una pedra local de gra mitjà-gruixut i color ocre, de vegades amb tonalitats grisenques. Tot i que la cronologia exacta d'exploració d'aquesta pedra encara és incerta, s'ha plantejat que l'extracció començaria ja al Baix Imperi Romà, tot i que se'n generalitzaria l'ús en època medieval i postmedieval (Gutiérrez García-M., 2009: 66-70).

La peça va ser localitzada, en circumstàncies desconegudes, a l'interior del número 1 del carrer del Llop, actual pujada del Rei Martí. Es va recuperar al costat d'un altre relleu, també tallat a bisell amb decoració de fulles i raïms.

Manquen elements estructurals o formals que permetin confirmar-ne la funció. Tot i així, l'elaboració de només una de les cares, el motiu representat i els paral·lelismes formals amb altres peces, plantejats més endavant, fan pensar que es tracta d'un element de mobiliari litúrgic, probablement un element lateral de cancell d'altar. El mobiliari litúrgic està format per estructures generalment mòbils, de grandària i de forma diverses, utilitzades per compartimentar l'espai intern dels temples cristians a l'Alta Edat Mitjana. En èpoques anteriors a la unificació litúrgica gregoriana, generalitzada a Catalunya durant les primeres dècades del segle XI, aquests elements actuaven com a delimitadors espacials imprescindibles per a una litúrgia amb un alt component processional. També s'ha plantejat que aquest relleu pogués ser un element arquitectònic, potser part d'una llinda de finestra (Oliva, 1962: 85).

Atesa l'absència d'elements de datació o d'adscripció, així com la inexistència de context arqueològic i l'escassetat de referències documentals, cal localitzar paral·lelismes estilístics i formals que permetin una datació precisa, contextualització i interpretació d'aquesta escultura.

A l'escultura tardoantiga i altmedieval de l'Occident europeu està molt generalitzada la presència d'entrellaçat. Els exemples són amplis i variats tant en àmbits francs com italians i hispans. Al món franc l'ocupació d'entrellaçats és present des de l'època tardoantiga, especialment a Aquitània (Gensbeitel, 2021), Borgonya i el nord-est francès (vegeu-ne exemples a Crochat, 2015; Adrian, 2021). Més sovint que en altres geografies es detecten exemplars de corda triple, gruixuts i culminats en formes ogivals (vegeu-ne exemples a Deroo et al. 1987, núm. inv. 146; 147; 150). Al focus borgonyó es conserven dues peces pràcticament idèntiques a l'exemplar gironí al Musée des Beaux-Arts et d'Archéologie de Vienne (Isère, França). Les dues escultures tenen una decoració a base d'entrellaçats amb estria triple, culminació ogival i vores laterals. A més, les mides de les peces i la seva decoració mostren també un clar paral·lelisme amb la peça de Girona. Les dues peces tenen cissures d'encaix als costats curts, un element que serveix per plantejar que poden tractar-se de pilastres de cancells. Una de les peces ha estat datada als segles VIII-IX en funció d'un paral·lelisme formal procedent de San Costanzo sul Monte San Bernardo al Piemont (Itàlia) (Chatel, 1981, p. 87; Uggé i Micheletto, 2003), mentre que l'altre s'ha enquadrat genèricament com a carolíngia. Es data del segle X un fragment de relleu amb decoració d'entrellaçat semblant a la nostra peça a Sant Miquel de Cuixà (Barral, 1981).

Relleu de cintes estriades (detall), 1896. Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 27.004. Fons d'Art Diputació de Girona.

Aquests paral·lelismes permeten plantejar que la peça té relació amb els ambients de producció decorativa del món carolíngi ja en el segle IX. Camps havia proposat el segle X per a aquesta peça, comparant-la amb el relleu de Sant Miquel de Cuixà (Camps, 1988), mentre que Amich i Nolla plantegen una cronologia «visigoda avançada o molt poc posterior» (1992: 71).

Segons el Cronicó de Moissac, la ciutat de Girona va pactar-ne el lliurament a l'imperi carolíngi l'any 785. Sol considerar-se la primera plaça controlada per Carlemany després dels Pirineus i, per tant, la primera línia defensiva des del sud i el punt de partida per a futures expedicions (Nolla i Sagrera, 1999: 77). A partir d'aquesta integració a l'imperi, Girona experimenta alguns canvis significatius com l'ampliació de l'espai emmurallat, la creació d'un barri episcopal o l'aparició de noves àrees d'enterraments (Nolla i Sagrera, 1999: 78-79). No obstant això, en línies generals, la ciutat carolíngia sembla heretar de manera substancial l'estructura d'època tardoromana i visigoda. Sovint s'ha apuntat la possible existència d'un temple d'origen visigot a l'entorn del número 1 del carrer del Llop, on va recuperar-se el fragment estudiat. Aquest espai, que quedaria a l'antiga via augusta, podria ser el martyrium de Sant Felu (Amich i Nolla, 1992).

Més enllà de la possible associació amb la trama urbana d'època carolíngia, la peça que analitzem mostra l'arribada i l'assimilació dels postulats artístics, estètics i simbòlics del món carolíngi. La confirmació

de la proposta cronològica anteriorment referida permet assumir que a Girona es desenvolupen tallers escultòrics que apliquen l'imaginari estètic i simbòlic carolíngi en pedra local, potser ja des del segle IX.

L'art, des del final del món romà, però especialment a partir de la instauració de les monarquies germàniques, experimenta una evolució cap a l'abstracció transcendent. D'aquesta manera, dins l'expressió artística de l'Alta Edat Mitjana allò simbòlic i al·legòric guanya pes enfront del component mimètic i narratiu. A l'imaginari col·lectiu d'aquesta època els elements anicònics, o fins i tot abstractes, com podria ser l'entrellaçat d'aquesta escultura, són molt més que simples elements decoratius i es converteixen en potents vehicles per a la transmissió d'idees intangibles. En relació amb això, els entrellaçats són interpretats habitualment com a delimitadors d'espais sagrats. Aquests motius són l'expressió simbòlica de la protecció davant del pas cap a un nou espai més sagrat. És a dir, serien una mena de barreres vegetals simbòliques que creen recintes inviolables i intocables. Això n'explica la ubicació en llocs de pas, com portes o llindes, o la presència en espais de separació litúrgica davant de zones d'alta sacralitat, com són els cancells.

Bibliografia

- ADRIAN, A. (ed.). *Le chancel de Saint-Pierre-aux-Nonnains. Actes du colloque*. Silvana Editoriale, Milà, 2021.
- AMICH, N. M.; NOLLA, J. M. *Girona goda i sarraïna 476-785*. Ajuntament de Girona, Girona, 1992.
- BARRAL I ALTET, X. *L'art pre-romànic a Catalunya*. Edicions 62, Barcelona.
- CHATEL. *Recueil général des monuments sculptés en France pendant le haut Moyen Age: IV-Xe siècles*. vol. 2. París, 1981.
- CROCHAT, J. *Le mobilier liturgique dans les diocèses médiévaux de Grenoble, Lyon et Vienne, IVe-XIe siècle*. Mémoire de Master 2. Université Lumière-Lyon 2, 2015.
- DEROO, CH.; DURLIAT, M.; SCELLES, M. *Recueil général des monuments sculptés en France pendant le haut Moyen Age: IVe-Xe siècles*. vol. 4. París, 1987.
- GENSBEITEL, C. «L'entrelacs dans le monde aquitain : des chancels carolingiens au décor roman» a Adrian, A. (ed.) *Le chancel de Saint-Pierre-aux-Nonnains. Actes du colloque*. Silvana Editoriale, Milà, 2021.
- GUTIÉRREZ GARCIA-M., A. *Roman quarries in the northeast of Hispania (modern Catalonia)*. ICAC. Tarragona, 2009.
- NOLLA, J. M.; SAGRERA, J. «Girona. la ciudad carolingia» a CAMPS I SÒRIA, Jordi; CARBONELL I ESTELLER, Eduard; PAGÈS PARETAS, Montserrat (coord.). *Cataluña en la época carolingia: arte y cultura antes del románico (siglos IX y X)*. MNAC. Barcelona, 1999, p. 77-79.
- OLIVA I PRAT, M. «Noticias sobre Iglesias prerrománicas gerundenses». *Revista de Girona*, 1962, núm. 20, pàg. 65-89.
- UGGÉ, S.; MICHELETTO, E. «La chiesa di San Costanzo sul monte San Bernardo (Piemonte, Cuneo) e il suo arredo scultoreo». *Hortus Artium Medievalium*, 2003, núm. 9, pàg. 383-400.